

RIEŠENIE BANKOVEJ KRÍZY V ÍRSKU

Jana LOCHOVÁ

Technická univerzita v Košiciach, Ekonomická fakulta

jana.lochova@student.tuke.sk

Abstrakt

Banková kríza bola spôsobená voľnou menovou politikou v USA. Neobmedzený objem lacných peňazí spôsobil úverovú bublinu, ktorá praskla po roku 2008. Tento problém sa dotkol aj Írska, ktoré od roku 2008 upriamilo svoju politiku k rozpočtovej a finančnej stabilite, ktorá zahŕňa fiškálnu konsolidáciu, bankovú podporu, meraní napríklad garanciami, zvyšovaním kapitálu a regulačnými reformami.

KLúčové slová: banková kríza, úverová expanzia, reštrukturalizácia

JEL: G01

1 ÚVOD

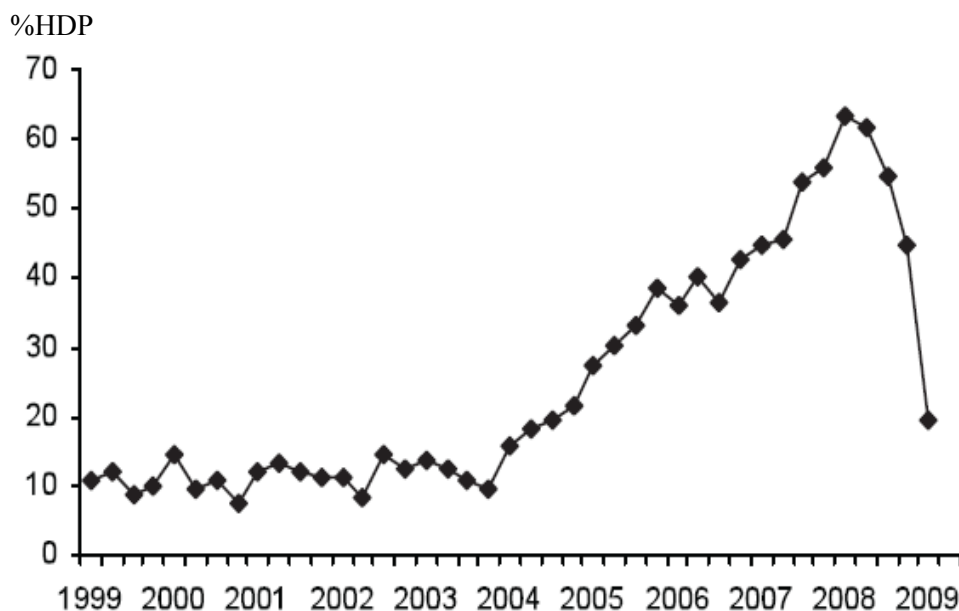
Po desaťročiach zlej ekonomickej situácie začala v roku 1990 v Írsku etapa ekonomického rastu. Počiatkový úspech možno pripísať rozumnej fiškálnej politike, exportne orientovanej priemyselnej politike, európskej ekonomickej integrácii a globalizácii v kontexte so silným zvýšením produktivity. Politika lacných peňazí umožnila gigantický rozmach finančného sektora. Finančné inštitúcie a banky začali s procesom sekuritizácie, čiže balením rôznych pohľadávok a záväzkov do cenných papierov. Rýchly rast objemu úverov bol priamoúmerný ešte rýchlejšiemu rastu toxických úverov. Cieľom príspevku je poukázať a analyzovať príčiny vzniku bankovej krízy v írskom bankovom sektore.

2 PRÍČINY NEROVNOVÁHY V BANKOVOM SEKTORE ÍRSKA

Príčiny problémov bánk nastali kvôli tomu, že nepochopili masovú psychológiu neprecedentnej majetkovej bubliny.

Banky začali zvyšovať podiel svojich aktív v majetku – vo vzťahu k požičiavaniu z menej ako 40% pred rokom 2002 na vyše 60% v roku 2006. Od roku 2003 banky doplnili svoje zdroje vysokými pôžičkami zo zahraničia, ktoré boli ľahko dostupné

v dôsledku dostatku globálnych úspor a takisto kvôli nedostatku rizika výmenného kurzu za pôžičky v eurách. Na konci roku 2003 čistá zadlženosť írskych bánk voči zvyšku sveta bola iba 10% HDP. Na začiatku 2008 prevyšovala 60% (Obrázok 1).

Obrázok 1 Bankové úvery írskych bánk zo zahraničia v rokoch 1999 – 2009

Zdroj: PATRIC HONOHAN, 2009

Nepretržitý export postupne vytvoril podmienky pre rastúci domáci dopyt, ktorý bol aj prejavom skutočnej ekonomickej expanzie od roku 1988 a zvlášť v roku 1994 a to hlavne vďaka dostatku práce, dostatočne veľkej imigrácii a rastúcemu zmyslu pre ekonomickú bezpečnosť.

So vstupom do Hospodárskej a menovej únie (EMU) došlo k nárastu cien nehnuteľnosti, ale v tom istom čase poklesli nominálne aj reálne úrokové miery. (Obrázok 2). Kombinácia vyššieho počtu obyvateľov s vyššími príjmami (ako dôsledok ekonomickeho rastu) a nižších úrokových sadzieb viedli k zvýšeniu dopytu po nehnuteľnostiach. Medziročné tempo rastu úverov domácnostiam bolo v Írsku v roku 2004-2006 takmer 30%. V dôsledku toho ceny nehnuteľností mali svoju vlastnú dynamiku vývoja a došlo k prekročeniu rovnovážnej ceny, určenej pomocou matematicko-štatistických modelov.

V Írsku narástol objem bankových úverov za tieto roky (1999 - 2008) zo 60 % HDP na vyše 200 % HDP, pričom veľká časť týchto úverov smerovala do realitného trhu, teda do novej výstavby. Pri miere tejto bubliny si treba uvedomiť, že ide o ukazovateľ voči HDP za desať rokov a v tomto období rástol írsky HDP asi dvojnásobne rýchlejšie ako priemer v západnej Európe. Externé recenzie MMF a

OECD pravidelne upozorňovali na tento problém, zvlášť na rozsah zahraničných pôžičiek využívaných na financovanie tohto boomu. (MMF, 2004).

V roku 2007 bublina praskla, výstavba sa takmer zastavila, stavebníctvo a banky sa dostali do veľmi vážnych problémov.

Obrázok 2 Skutočné úrokové miery 1983-2007, redukované štvrt'ročnou budúcou infláciou v %

Zdroj: PATRIC HONOHAN, 2009

Po prasknutí bubliny na trhu s nehnuteľnosťami, írské banky čelili zhoršeniu kvality ich majetku a zraniteľnosti štruktúry ich financovania.

Ešte v roku 2004 sa o írskom bankovom systéme mohlo povedať, že fungoval. Pomer medzi vkladmi a úvermi bánk bol 100% - znamená to, že ak si banka vzala úver, v plnej miere ho bola schopná kryť vkladom v rovnakej výške. Zaručovalo to stabilitu systému. Predstavitelia írskych bánk chceli dosiahnuť ešte väčšie bonusy a začali čoraz viac riskovať. Po celom svete hľadali možnosti ako si požičať ďalšie peniaze, ktoré by následne poskytli vo forme úverov doma v Írsku. Čím väčšie zisky banka dosahovala, tým vyššie boli bonusy bankárov. Jedným zo zdrojov úverov sa ukázali byť americké banky, ktoré sa v roku 2007 dostali do veľmi vážnych problémov.

Najväčším problémom sa stal fakt, že banky už nemali veľa možností požičať si peniaze na medzinárodných trhoch, a tiež že veľa medzinárodných depozitov, vložených do írskych bánk, bolo odtiaľ vybrať. Investori odstupovali zo stavebných projektov a začali sa na Írsko pozerat' ako na krajinu s obrovským úverovým rizikom. Dôsledkom bolo, že sa developeri a ďalšie firmy spojené s trhom s nehnuteľnosťami

začali oneskorovať so splátkami pôžičiek a prichádzali o veľké peniaze. Toto viedlo k obrovským stratám na ziskoch bánk. Dokonca aj tie najväčšie sa stali nesolventnými.

Írsky bankový sektor bol v roku 2008 tvorený šiestimi najväčšími bankovými inštitúciami a to Bank of Ireland (BoI), Allied Irish Banks (AIB), Anglo Irish Bank (Anglo), Irish Life and Permanent (ILP), Irish Nationwide Building Society (INBS) a Educational Building Society (EBS).

Tabuľka 1 Finančná štruktúra írskeho bankového sektora

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Celkové aktíva, v miliardách EUR	575	723	942	1178	1337	1412	1324	1247
podiel 5 najväčších inštitúcií, v %	44.4	43.9	47.8	49	50.4	55.3	58.8	
podiel tuzemské inštitúcií, v %	45.6	47.9	49.8	51.4	52.2	56.8	60.3	61.1
Úvery írskeho súkromného sektora, v miliardách EUR	153	192	251	307	364	358	329	280
z toho tuzemské inštitúcie	138	178	233	291	342	342	313	264
Vklady írskeho súkromného sektora, v miliardách EUR	110	124	146	170	180	176	184	177
z toho tuzemské inštitúcie	98	112	136	157	166	167	176	167
Úvery ku vkladom	1.4	1.6	1.7	1.8	2	2	1.8	1.6

Zdroj: EUROPEAN ECONOMY, 2011

V portfóliu týchto bánk bolo viac ako 55% celkových aktív a tie poskytovali okolo 95% celkových úverov pre podniky a domácnosti. Okrem domácich bánk mal a má írsky bankový sektor druhú významnú časť, ktorá sa skladá zo zahraničných bánk.

Silná úverová expanzia viedla k nevyváženej štruktúre financovania írskych bánk. Úverová expanzia sa rozšírila podstatne rýchlejšie ako vklady a toto finančná medzera bola krytá pôžičkami na medzinárodných kapitálových trhoch, ako sme už uviedli vyššie

3 REŠTRUKTURALIZÁCIA BANKOVÉHO SYSTÉMU ÍRSKA

Aby nedošlo k definitívnemu kolapsu írskeho hospodárstva, rozhodla sa írská vláda prijať opatrenia na posilnenie kapitálu bánk. Vláda, vzhľadom na ťažkosti bánk nájsť vlastné riešenie ich kapitálových potrieb, poskytla ďalší kapitál v hotovosti alebo prostredníctvom zmeniek. Na jeseň 2008 oznámila írská vláda, že vytvorila garančnú schému v hodnote 400 miliárd Eur, ktorá ma pokryť šesť bánk v krajine, vrátane Anglo

Irish Bank. V decembri bola rekapitalizovaná štátnymi prostriedkami v hodnote 1,5 miliardy Eur, v roku 2009 bola znárodnená.

Vydané dlhové štátne cenné papiere sú akceptovateľné ako základný kapitál Tier I pre účely výpočtu kapitálovej primeranosti írskych bánk. Nominálna hodnota týchto záruk nie je hrazená okamžite, ale po 14 ročnom období.

V priebehu jesene 2010 sa situácia v írskych bankách vyhrotila ešte viac a vláda sa rozhodla zachrániť ich, požičať si na túto záchranu peniaze z európskeho ochranného valu. Výška pôžičky je 85 mld. eur, z toho 22,5 mld. eur poskytol MMF.

Druhým opatrením bolo zriadenie Národného úradu pre správu aktív National Asset Management Agency (NAMA), ktorého úlohou bolo odčerpať zlé tzv. toxické úvery z bánk. Finančná injekcia poskytnutá tuzemským bankám predstavovala viac ako 46 mld. Eur (29% HDP) v období rokov 2009 – 2010 (Tabuľka 2). Daná suma nezahŕňala ďalšie rekapitalizácie, ktoré boli realizované v rámci EÚ, ECB, IMF programu finančnej podpory

Tabuľka 2 Kapitálové injekcie poskytnuté írskym bankám v období 2009 - 2010

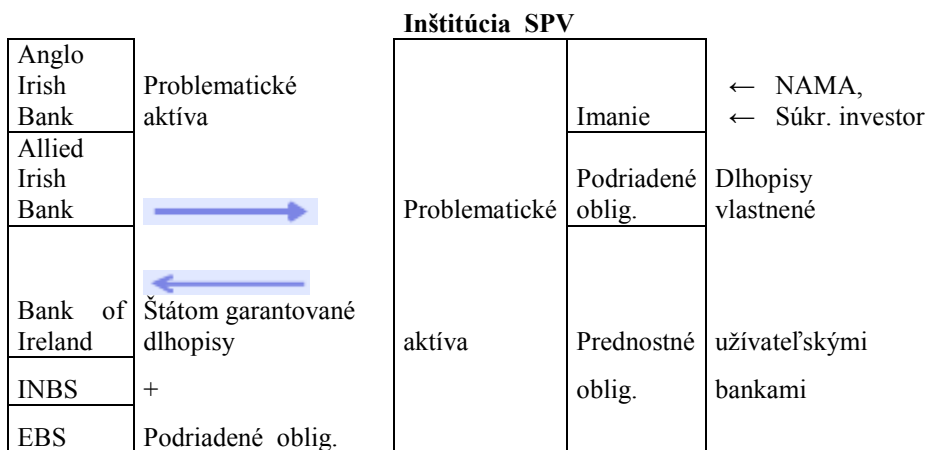
Anglo Irish Bank Znárodnená v januári 2009	4 mld. Eur (jún 2009) 8.3 mld. Eur vo forme zmenky (marec 2010), navýšenie o 10.3 mld. Eur (máj 2010) 8.6 mld. Eur vo forme zmenky (august 2010) 8.4 mld. Eur vo forme zmenky (december 2010) Spolu 29.3 mld. Eur
Allied Irish Bank (AIB)	3.5 mld. Eur v prioritných akciách cez Národný dôchodkový rezervný fond (NPRF) (február 2009), ako súčasť kapitáloveho vkladu schváleného výborom v decembri 2010, všetky prioritné akcie boli prevedené na kmeňové akcie na zvýšenie základného imania banky 3.7 mld. Eur hotovostné investície cez NPRF (december 2010) Spolu 7.2 mld. Eur
Bank of Ireland (BoI)	Spolu 3.5 mld. Eur cez NPRF (február 2009)
Irish Nationwide Bulding Society	0.1 mld. Eur pomocou špeciálnych investičných podielov (marec 2010) 2.6 vo forme zmenky (marec 2010)

		2.7 vo forme zmenky (december 2010)
		Spolu 5.4 mld. Eur
EBS Building Society		0.1 mld. Eur pomocou špeciálnych investičných podielov (marec 2010)
		0.25 vo forme zmenky (jún 2010)
		0.525 mld. Eur pomocou špeciálnych investičných podielov (december 2010)
		Spolu 0.9 mld. Eur
Celkovo		46.3 mld. Eur (29% HDP)

Zdroj: EUROPLAN ECONOMY, 2011

4 KONSOLIDAČNÝ PLÁN ÍRSKEHO BANKOVÉHO SEKTORA

Ako už bolo vyššie uvedené, koncom roka 2009 založila írská vláda spoločnosť NAMA, kvôli usporiadaniu a dozoru nad nákupom približne 82,5 mld. eur „zlých úverov“ od bánk za polovicu hodnoty. Na tejto schéme sa podieľalo 5 finančných inštitúcií (obrázok 4), pričom minimálny vklad aktív do NAMA bol stanovený na 5 mil. Eur pre AIB, Anglo Irish Bank a Bank of Ireland. V septembri 2010 bol tento vklad zvýšený na 20 mil. Eur pre AIB a Bank of Ireland. NAMA nakoľko nebola priamo zahrnutá do nadobudnutia poškodených aktív a vydávaných dlhopisov, na dosiahnutie týchto zámerov zriadila špeciálnu inštitúciu Special Purpose Vehicle (SPV), ktorá bola zodpovedná za nákup a disponovanie s požičanými aktívami.

Zdroj: EUROPLAN ECONOMY, 2011

Združení súkromní investori vlastnili 51 % a NAMA 49 %. Nákupná cena aktív bola zaplatená cez vydané štátom garantované dlhové cenné papiere vo výške 95 % a vydané dlhopisy negarantované štátom vo výške 5 %.

Predpokladané transfery NAMA predstavuje Tabuľka 3. Štátom garantované dlhové cenné papiere mohli byť použité prostredníctvom zúčastnených kreditných zariadení ako záruka so zámerom prijatia financovania z ECB, čím by sa výrazne vylepšil stav likvidity daných bánk.

Tabuľka 3 Transfery NAMA (k 20.1.2010)

	AIB	BoI	Anglo	INBS	EBS	Total
Úvery > 20 mil. eur						
Nominálne úvery (mld. eur)	18.5	9.43	4	8.5	0.8	71.3
Predpokladané (mld. eur)	8.5	5.5	13	3	0.3	30.3
Diskont	54%	42%	62%	64%	60%	58%
Strata	10	3.9	21	5.5	0.5	41
Úvery < 20 mil. eur						
Nominálne úvery (mld. eur)	4.4	2.1				6.5
Predpokladané (mld. eur)	1.94	1.26				3.2
Diskont	56%	40%				51%
Strata	2.46	0.84				3.3

Zdroj: EUROPEAN ECONOMY, 2011

V máji a v auguste 2010 boli transferované prvé dve emisie a to v množstve 15,4 mld. eur a 119 mld. eur. V januári 2011 bolo prenesených 71,3 mld. eur s priemerným diskontom 58 % a transfer zvyšných 3,7 mld. eur sa uskutočnil v prvom štvrtroku 2011.

5 ZÁVER

Prostredníctvom rekapitalizácie je možné pomôcť znovu vybudovať dôveru v banky, ale proces obnovenia bude dosť pomalý. Je zjavné, že samotný bankový dohľad a regulácia zlyhali, boli zneužitie nové arbitrážne obmedzenia, napríklad zamýšľané redukovanie pomeru medzi bankovými pôžičkami a vkladmi, čím sa malo vyhnúť a zaistiť tak dostupnosť úverových fondov, aby tieto neboli obmedzenými. Ekonomický pokles Írska bude pretrvávať, dôvodom je neistota, odpor k riziku, vládne škrty a prísne úverové podmienky.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- [1] HONOHAN PATRIC. 2009. Resolving Ireland's Banking Crisis. [z dňa 5.8.2010]. Dostupné online na : http://www.esr.ie/Vol40_2/Vol-40-2-Honohan.pdf
- [2] EUROPEAN ECONOMY. 2011. The Economic Adjustment Programme for Ireland. [z dňa 14.7.2010]. Dostupné online na : http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2011/pdf/ocp76_en.pdf
- [3] INTERNATIONAL MONETARY FUND, 2004. Ireland: Selected Issues. IMF Country Report, No. 04/349.
- [4] www.centralbank.ie